

Grażyna Leśniewska
Katarzyna Łopińska-Kropiewnicka
Gabriela Mozińska
Sylwia Pietrzak-Siwiela
Wyższa Szkoła Humanistyczna
Towarzystwa Wiedzy Powszechnej
w Szczecinie

EWALUACJA ROLI OJCA W PROCESIE WYCHOWANIA SYNA I JEJ WPŁYW NA ICH WZAJEMNE RELACJE

Wstęp

Koniec XX i początek XXI wieku zapisał się w historii rodzicielstwa jako moment przełomowy w kwestii postrzegania przez psychologów roli ojca w wychowaniu syna i kształtowaniu jego osobowości. Już Zygmunta Freud zauważył, że to właśnie ojciec pełni w tej kwestii najistotniejszą rolę (przede wszystkim w kształtowaniu mechanizmów funkcjonowania „ja idealnego”, stanowiącego najwyższą warstwę osobowości „superego”)¹. Jego myśl w pierwszej połowie XX wieku kontynuowali między innymi Sándor Ferenczi i Karl Abraham. Najwięcej uwagi poświęcono jednak macierzyństwu (Melanie Klein, Anna Freud, Margaret Mahler)².

We współczesnej psychologii, jeżeli mówiono o ojcu, to dopiero od początku lat 70. XX wieku i to najczęściej w kontekście wychowania dziecka, nie syna. Komunikacji w diadzie ojciec-syn nie poświęcono większej uwagi. Niniejszy artykuł jest pierwszym z serii artykułów na temat roli współczesnego ojca (lata 20. XXI wieku) w życiu i w wychowaniu syna, kształtowaniu ich wzajemnych relacji oraz szczególnej roli, jaką w tym procesie odgrywa komunikacja ojca z synem.

---

¹ K. Pospiszyl, *Ojciec a rozwój dziecka*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1980, s. 15.

² Zob. M. Klein, *Kompleks Edypa w świetle leków wczesnodziecięcych* [w:] *Miłość, poczucie winy i reparacja* (Pisma, t. I), GWP, Gdańsk 2007; oraz J. Trowell, A. Etchegoyen, *Po co są ojcowie? Rozważania psychoanalityczne*, Oficyna Ingenium, Warszawa 2015, s. 37.

1. Definicja ojcostwa

W ciągu ostatnich stu lat definicja ojcostwa zmieniała się i zależała głównie od tego, jaką rolę społeczną przypisywano ojcu. Aż do lat 70. XX wieku temat ojcostwa stanowił zagadnienie marginalne i sprowadzał się najczęściej do postrzegania jego roli jako głównego żywiciela rodziny, zapewniającego jej utrzymanie i ekonomiczne bezpieczeństwo. Na skutek wzrostu popularności ruchu feministycznego nastąpiła również zmiana ról społecznych kobiet i mężczyzn. O ile zjawisko feminizmu „pierwszej fali” przypadające na przełom XIX i XX wieku wiązało się głównie z walką kobiet w Europie i Ameryce o przyznanie im praw wyborczych, prawa do pracy i do edukacji, tak „druga fala”, która swym zasięgiem objęła niemal cały świat, także Polskę, przypadła na lata 60. i 70. XX wieku. Często wówczas mówić o równouprawnieniu, również w aspekcie ról pełnionych przez kobiety w społeczeństwie i w rodzinie³.

„Trzecia fala”, której początek datuje się na lata 80. XX wieku, trwa do dziś. Kobiety wiedzą już, że znajdują się na równi z mężczyznami, również jako rodzice. Pełnoprawnym rodzicem stał się więc także ojciec. Dzięki feminizmowi zyskali również mężczyźni, którzy odzyskali (a może pozyskali?) relację z dziećmi. Są obecni na placach zabaw, u lekarza, w przedszkolu, na występach, towarzyszą dzieciom, okazują im czułość, starają się być nie tylko opiekunem, ale i przyjacielem. Interesują się dziećmi i ich sprawami⁴.

Pierwsze publikacje naukowe poświęcone ojcom, jako rodzicom wychowującym dzieci i dającym dzieciom również wsparcie emocjonalne, pojawiły się w Stanach Zjednoczonych⁵. Biller zastanawiał się nad przyczyną niedoceniaania ojcostwa w wychowaniu i rozwoju dziecka⁶.

Obecnie, pół wieku później, coraz częściej i ojciec, i matka traktowani są przez badaczy jako równorzędni rodzice w procesie wychowania i kształtowania osobowości dziecka. Coraz częściej ojciec przedstawiany jest jako rodzic, opiekun i przyjaciel dziecka. Czym jest więc ojcostwo współcześnie?

Zarówno w literaturze naukowej jak i popularnonaukowej nie ma jednoznacznej definicji ojcostwa. Częściej mówi się o ojcu w kontekście ojcostwa, nie tworząc dodatkowej jego definicji. Słownik języka polskiego mówi o ojcu jako o mężczyźnie mającym własne dziecko lub dzieci⁷. Wincenty Okoń idzie dalej, bo nie zawęża ojca jedynie do jego biologicznej roli, ale nazywa ojcem mężczyznę wychowującego dziecko adopcyjne. Podobnie definiuje ojca Słownik psychologii. Tutaj postać ojca to osoba, która zajmuje miejsce ojca i przez to wchodzi w rolę rzeczywistego ojca (niekoniecznie biologicznego)⁸.

³ Zob. E. Majewska, *Tramwaj zwany uznaniem. Feminizm i solidarność po neoliberalizmie*, Instytut Wydawniczy Książka i prasa, Warszawa 2017.

⁴ A. Długolecka, *Czuły ojciec, wrażliwy syn*, „Wysokie obcasy. Psychologia dla rodziców”, nr 1/202.

⁵ Na ten temat pisali między innymi: Abelina (1971, 1975), Lamba (1976), Cath (1982, 1989).

⁶ J. Trowell, A. Etchegoyen, *Po co są ojcowie? Rozważania psychoanalityczne*, Oficyna Ingenium, Warszawa 2015, s. 38.

⁷ B. Krześcińska – Żach, *Pedagogika rodziny. Przewodnik do ćwiczeń*, Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie, Białystok 2008, s. 35.

⁸ A. S. Reber, *Słownik psychologii*, Scholar Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2000, s. 447.

Dla B. Mierzwińskiego ojcostwo to rola pełniona przez ojca w stosunku do dzieci i funkcje, jakie pełni w rodzinie (stanie się mężem, poczęcie dziecka, otoczenie dzieci i ich matki troską oraz opieką, utrzymanie i wyżywienie członków rodziny, współuczestniczenie na równi z matką w wychowaniu dzieci)⁹. M. Błaszczyk twierdzi natomiast, że ojcostwo „to stan rodzicielski mężczyzny, który posiada dziecko, nawet jeśli rodzicem stał się przez przypadek. W tym aspekcie bycie ojcem nie będzie jednocześnie oznaczać pełnienia roli ojca. Ojcostwo to zadanie rozwojowe, jakie stawia przed mężczyzną społeczeństwo i jego własny rozwój, którego realizacja zależna jest od samej woli mężczyzny”¹⁰. Bycie ojcem, to rola, jaką „pełni on w stosunku do swojego dziecka, poprzez realizowanie tych zadań i czynności, których celem jest zapewnienie dziecku przetrwania oraz możliwości rozwoju”¹¹.

We współczesnej literaturze naukowej mówi się również o „nowym mężczyźnie” zdefiniowanym również jako „nowy ojciec”, czyli ten, który świadomie buduje bliską relację z dzieckiem i bardziej niż jego ojciec angażuje się w codzienną opiekę nad dzieckiem i jego wychowaniem. Ojciec to partner i opiekun swojego dziecka. Świadomie chce być ojcem już w okresie prenatalnym życia dziecka, a później towarzyszy mu w przyjściu na świat, przez co buduje z nim emocjonalną więź¹².

2. Współczesna rola ojca

Rola ojca jest zbiorem oczekiwań wobec jego osoby. Jak każda rola posiada swoje nakazy, zakazy i wyznacza margines swobody, który będzie ulegać zmianie w zależności od warunków i osób mu towarzyszących. Goffman uważał, że człowiek odgrywa swoisty spektakl, jest aktorem na scenie życia. Każdy zawsze i wszędzie, mniej lub bardziej świadomie, gra jakąś rolę¹³.

Rola ojca jest jedną z wielu ról, która towarzyszy mężczyźnie w życiu, jednocześnie odgrywa on inne role społeczne, na które się godzi, w wyniku czego może ulec różnym konfliktom. Czasem role nie są spójne, wykluczają się lub działają na nie zbyt wiele okoliczności z zewnątrz, co prowadzi do trudnej sytuacji w życiu mężczyzny. Ważne, aby role były uporządkowane w stosunku do roli kluczowej, co dawałoby łatwość w osiągnięciu i realizowaniu celów, także na płaszczyźnie ojciec-syn. Na przestrzeni wieków rola ojca ulegała przeobrażeniom.

W naszej cywilizacji przez wieki funkcjonował w rodzinie model patriarchalny będący spuścizną kultury starożytnej Grecji, Rzymu i chrześcijaństwa. Jego charakterystyczną cechą była silna pozycja ojca, który był głową rodziny oraz jej reprezentantem na zewnątrz

⁹ B. Mierzwiński, *Mężczyzna – mąż – ojciec*, Otwock, 1996, s. 70.

¹⁰ Zobacz: M. Błaszczyk, *Ojcostwo i rola ojca jako wartość w poglądach młodych mężczyzn. Komunikat z badań* [w:] W. Muszyński (red), *Rodzina jako wartość: wzory – modele – redefinicje*, seria: „Przestrzenie Życia Społecznego”, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015, s. 434.

¹¹ Tamże: s. 434.

¹² Zob. L. Bakiera, *Zaangażowane rodzicielstwo a autokreacyjny aspekt rozwoju dorosłych*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2013, s. 34.

¹³ E. Goffman, *Człowiek w teatrze życia codziennego*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1977, s. 7.

w życiu społecznym i publicznym. Władza ojca wewnątrz rodziny odznaczała się silnym autorytetem i przyznawała mu funkcję sędziego w sprawach rodzinnych. Miał on decydujący wpływ na przyszłe losy poszczególnych członków rodziny, a jego podstawowym zadaniem było zabezpieczenie materialnego bytu rodzinie¹⁴.

Przez stulecia dojrzałość mężczyzny wyznaczał jego majątek lub zaradność finansowa. Ojciec nie budował relacji z dzieckiem (synem), nie było miejsca na okazywanie uczuć, przekazywanie wartości, wspólne spędzanie czasu. Istotą ojcostwa było dawanie życia, przenoszenie materiału genetycznego, a także utrzymanie biologicznej ciągłości gatunku. Dzięki temu przez stulecia rola mężczyzny-ojca ograniczała się tylko do bycia dawcą, jednocześnie w tej skali była wyjątkowa, wzbudzała powszechny szacunek dla chwały, mądrości i doświadczenia ojców. Do początków XX wieku ojciec pełnił w rodzinie rolę króla – decydował o sprawach rodzinnych i wymagał bezwzględного posłuszeństwa. Według Anthony'ego Giddensa, od lat 30. do lat 70. XX wieku nastąpił „czas nieobecności ojca”. W czasie wojny i tuż po niej często była to nieobecność fizyczna. W kolejnych dziesięcioleciach ojciec był fizycznie obecny, ale nie brał udziału w procesie wychowania dzieci. Było to tradycyjne podejście do ojcostwa, które opierało się na sztywnym podziale na role męskie i kobiece. Rolą mężczyzny było zapewnienie gospodarstwu domowemu środków na utrzymanie, natomiast rolą kobiet – prowadzenie domu, opieka i wychowanie dzieci¹⁵.

W latach 20. XX wieku w literaturze naukowej pojawia się rodzicielstwo i jego rola w życiu dziecka, jednak nie wyszczególnia się roli ojca. Dotąd mówiono zazwyczaj tylko o macierzyństwie, ponieważ to matka-kobieta organizowała życie rodzinne. Obowiązek obrony przed światem zewnętrznym oraz obowiązek utrzymania rodziny spoczywał na ojcu¹⁶.

Na przestrzeni lat i na skutek wielu czynników historycznych, społecznych, ekonomicznych i kulturowych rola ojca w Polsce zmieniała się. Przemiany zachodzące w społeczeństwie (industrializacja i urbanizacja) miały wpływ na jej kształtowanie. Według nowego wzorca ojciec „odnosi się ze szczególną czułością do niemowlęcia i nie wstydzi się tego okazywać. Nowe jest tutaj nie tyle samo uczucie, ile jego okazywanie”¹⁷. Zauważamy, że ten model ojcostwa cechuje się empatią i aktywnością w wychowywaniu dziecka (syna), działaniem na rzecz rodziny i wsparciem matki jego dzieci w jej obowiązkach domowych.

Obecnie oczekuje się od ojca większego zaangażowania w opiekę nad małymi dziećmi. Mężczyźni stają się bardziej opiekuńczy, chcą pogłębiać relacje ze swoimi dziećmi, dzielą z matkami radości i trudy opieki nad potomstwem. Często stają się ojcami już w momencie planowania potomstwa¹⁸.

¹⁴ Por. K. Pospiszyl, *Ojciec a rozwój dziecka*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1980, s. 63.

¹⁵ J. Włodarczyk, *Być tatą. Wyniki badania polskich ojców. Teoria, badania, praktyka*, www.dzieckokrzywdzone.fdds.pl z dnia 26.02.2021r.

¹⁶ Por. B. Mierzwiński, *Mężczyzna - Mąż - Ojciec*, Otwock 1996.

¹⁷ J. Delumean, D. Roche, *Historia ojców i ojcostwa*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1995, s. 369.

¹⁸ D. Majka-Rostek, 2011. *Zaangażowane ojcostwo – specyfika współczesnego wzorca kulturowego*, „Kultura i Historia”, nr 20, www.kulturalihistoria.umcs.lublin.pl/archives/2786 z dnia 21.02.2021.

Max Weber uważa, że autorytet ojca łączy się dziś z określonymi zdolnościami, talentami, „mocą ducha”¹⁹. Ojciec ma być dla syna przewodnikiem duchowym i mistrzem, a proces wychowawczy, w którym biorą udział, jest podstawą ich relacji. Ojciec dba o to, by dziecko rozwijało się prawidłowo zarówno fizycznie, intelektualnie jak i emocjonalnie oraz żeby poznało panujące w społeczeństwie normy i zasady. Postęp dydaktyczny możliwy jest natomiast tylko wtedy, kiedy między synem a ojcem nawiąże się relacja bezpieczna i pełna zaufania, a w relacji tej będą panowały miłość i szacunek, co ma sprzyjać osobistemu i społecznemu wychowaniu dzieci.

Obecność ojca w procesie wychowania jest nie tylko ważna i konieczna, ale praktycznie niemożliwa do zastąpienia i rzutuje na całe życie dziecka (syna)²⁰. Relacja ojcowska dostarcza synowi wyjątkowych wzorów w procesie rozwoju na wszystkich płaszczyznach życia codziennego. Miłość ojcowska ma inny charakter niż miłość macierzyńska. Miłość matki jest bezwarunkowa - kocha ona za to, że dziecko po prostu jest. Natomiast ojciec kocha dziecko miłością warunkową - kocha za rozwijanie swoich umiejętności, za ukształtowany kręgosłup moralny, a także za zasady i wartości, którymi dziecko kieruje się w całym swoim życiu. Jednocześnie miłość ojcowska to również wymagania ojca w stosunku do dziecka- syna, które inspirują potomka do ciężkiej pracy nad sobą, motywują do działania i ciągłego rozwoju umysłowego, uczuciowego i moralnego. Na dodatek ważnym elementem jest ojcowski krytycyzm. Ojciec otwarcie ocenia zachowanie i postępowanie dziecka wyrażając na ich temat szczerą opinię.

Ojciec pełni w życiu syna niepodważalną i nieocenioną rolę. Kształtuje jego osobowość, pokazuje mu jak żyć, prezentuje wzór męskości, dobrego męża i opiekuńczego ojca. Dorastający chłopiec potrzebuje dobrego wzorca zwłaszcza w okresie dojrzewania. Poszukuje idola, superbohatera, którego mógłby naśladować. Jeśli jego ojciec jest dostępny i wystarczająco atrakcyjny, wybierze ojca. Jeśli jednak nie można na nim polegać, jeśli ojciec nie interesuje się synem, dyskwalifikuje siebie jako wzór. Wówczas chłopiec szuka innego przywódcy, z którym będzie mógł się utożsamić²¹.

Ojcostwo wiąże się z wzięciem odpowiedzialności za życie poczęte, wydanie na świat i funkcjonowanie w społeczeństwie dziecka- syna. Rola ojca jest konieczna i niezastąpiona, ponieważ zapewnienia synowi bezpieczeństwa, wszechstronny rozwój i wzorzec, co przekłada się na kolejne pokolenia.

¹⁹ Por. M. Weber, *Trzy typy panowania prawomocnego*, w: *Elementy teorii socjologicznych. Materiały do dziejów współczesnej socjologii zachodniej*, red. W. Derczyński, A. Jasińska-Kania, J. Szacki, Warszawa 1975.

²⁰ J. Witzak, *Ojcostwo bez tajemnic*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1987, s. 16.

²¹ A. Bławat, *Potrzeba obecności ojca w rodzinie*, „Studia nad Rodziną” Wydawnictwo UKSW, Warszawa 1999, nr 2, s. 93-99.

3. Komunikacja ojca z synem na tle komunikacji w rodzinie i jej wpływ na kształtowanie się ich wzajemnych relacji i osobowości syna

Procesy komunikacji interpersonalnej należą do istotnych uwarunkowań funkcjonowania rodziny. Z analizy prawidłowego funkcjonowania rodziny wynika, że najważniejszy jest właściwy przebieg procesów informacyjnych między jej członkami. Komunikacja interpersonalna w rodzinie dokonuje się na szerszym tle relacji między członkami rodziny, będąc zarówno wskaźnikiem, jak i współtwórcą tych relacji. Relacje ujmowane są w literaturze jako suma interakcji (działań, komunikacji werbalnej i niewerbalnej) bądź „jako to, co dzieje się między jednostkami w czasie”. Mają względnie trwały charakter i implikują „na poziomie zachowań - serię interakcji osób, które nazywa się partnerami interakcji”. Komunikację w rodzinie wyróżnia to, że dokonuje się ona na tle szczególnie intensywnie zachodzących wspomnianych interakcji osobowych, ze względu na dużą częstotliwość, trwałość i swoistość kontaktów między członkami rodziny. Ten stan rzeczy uwarunkowany jest dwoma czynnikami:

- 1) wspólnym zamieszkiwaniem i codziennym współżyciem;
- 2) istnieniem więzi emocjonalnej między członkami rodziny, która sprzyja zdolności odczytywania komunikatów niewerbalnych, spontanicznych, przekazywanych przez gesty, mimikę, pantomimikę, trudniej (niż werbalne) podlegających kontroli. Komunikacja rodzinna ma więc charakter interakcyjny²². Współcześnie rodzinę postrzega się systemowo, czyli przyjmuje się, że jej członkowie pozostają we wzajemnych zależnościach, tzn. że rodzina jest środowiskiem rozwoju każdego z nich. Rozpowszechniane są zalecenia dotyczące m.in. poszanowania podmiotowości dzieci, doceniania indywidualizmu i неповtarzalności dziecka. Pożądaną metodą wychowawczą jest rozmowa. Dystans oraz chłód w obejściu, brak ujawniania swoich uczuć został zastąpiony przez więzi emocjonalne i intelektualne²³.

Rodzina ma swoistą strukturę, którą tworzą określone, wyróżniane według rozmaitych kryteriów podsystemy²⁴. W niniejszym artykule podsystem rodzicielski „ojciec-syn” został poddany próbie określenia jego cech i wartości pozwalający na kształtowanie i tworzenie się zdrowych relacji, będących przyczynkiem do powstania poczucia bezpieczeństwa potomka, a co za tym idzie jego stabilności emocjonalnej. Emocje powstają na kanwie relacji. Rozwój dziecka jest relacyjny, czyli uzależniony od relacji jakie trwają i istnieją między nim, a osobami, od których w różnym stopniu jest zależne. Sformułowanie tematu wskazuje na szczególną rolę sposobów komunikowania się nadawcy i odbiorcy. Zakładamy, że sposoby komunikowania się pozostają w relacji z rozwojem uczestników procesu

²² B. Harwas-Napierała, *Obrazy życia rodzinnego z perspektywy interdyscyplinarnej*, Roczniki Socjologii Rodziny XVII, Wydawnictwo UAM, Poznań 2006, s. 221-222.

²³ Por. K. Sikora, B. Żebrowska-Mazur, *O starych i nowych sposobach zwracania się do ojca, Świat słów: jedność w różności*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, Tarnów 2017, s. 30.

²⁴ B. Harwas-Napierała, *Obrazy życia rodzinnego z perspektywy interdyscyplinarnej*, Roczniki Socjologii Rodziny XVII, Wydawnictwo UAM, Poznań 2006, s. 222.

komunikacji interpersonalnej²⁵. Ta ostatnia w rodzinie zawsze ma miejsce pomiędzy ja i ty, zatem pomiędzy dwiema osobami²⁶. Podjęta próba analizy kształtowania się komunikacji w każdym ze swoich rodzajów, komunikacji ojca z synem, syna z ojcem, w trakcie procesu rozwoju dziecka, ma bezpośredni wpływ na tworzącą się relację między nimi. Po szczególnie sposób komunikacji jest uzależniony od typu osobowości danego ojca, co przekłada się następnie na kształtowanie się osobowości syna.

Problem wzajemnych relacji ojców i synów pojawia się w każdej rodzinie posiadającej synów. Na te relacje może mieć wiele czynników, jednak w kontekście komunikacji wielką rolę odgrywa osobowość oraz zachowania osobowościowe zarówno ojca jak i syna²⁷. Niniejsza praca, nawiązując do jej celu, ma za zadanie ukazanie obszaru, który stanie się przyczynkiem do badań relacji ojca z synem w kontekście zachodzącej między nimi komunikacji diadalnej oraz jej wpływu na stabilny rozwój emocjonalny i poznawczy syna. Szczegóły uwarunkowań dotyczących w/w czynników zostaną przedstawione w kolejnych odsłonach publikacji, po przeprowadzeniu badań. Na potrzeby tej pracy przedstawione zostało spojrzenie o charakterze ogólnym. Natomiast ogląd o charakterze szczegółowym przedstawi osoby badane – tj. ojców i synów - i ich bariery występujące podczas odbierania i kierowania komunikatów w relacji rodzinnej. Następnie badania te zostaną przeanalizowane, zaś wnioski wypływające z tych badań pomogą wykazać, jaki wpływ ma sposób komunikacji na powyższe założenia.

Relacja między ojcem a synem zawsze porusza ludzi, oczywiście przede wszystkim mężczyzn jako synów swoich ojców, jako młodych podopiecznych starszych mężczyzn i jako mistrzów, przewodników. Głęboka więź między ojcem i jego synem, ale również związek między figurą ojca i "synami" w przenośnym znaczeniu odciska piętno na życiu każdego mężczyzny w dobry i złym sensie. Literatura przedmiotu coraz częściej dotyczy nie tylko znaczenia ojca dla wczesnego rozwoju syna. Dzieje się tak dlatego, że w badaniach klinicznych i psychologii rozwojowej coraz częściej pojawia się problematyka roli "wczesnego" ojca (tj. ojcostwo we wczesnym okresie życia syna) w związku z powstawaniem zaburzeń psychicznych u dzieci. Jednak wciąż daleko nam do zadowalającego stanu badań nad rolą ojca²⁸.

Warty uświadomienia jest fakt, że dziecko pojawia się na świecie jako zupełnie „surowy materiał” – bez wyobrażenia o samym sobie, bez doświadczeń z kontaktami z innymi ludźmi i bez wiedzy na temat otaczającego świata. Brak relacji z innymi ludźmi powoduje deprywację emocjonalną, sensoryczną i społeczną. Z perspektywy biologicznej deprywacja emocjonalna i sensoryczna może wywoływać zmiany organiczne w mózgu²⁹. Dlatego też,

²⁵ Por. S. Frydrychowicz, *Sposoby i wymiary komunikowania interpersonalnego a rozwój człowieka*, Psychologia rozwojowa, Wydawnictwo Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2005, tom 10, nr 3, s. 93.

²⁶ Por. W. Kądziołka, *Zasady dialogu wychowawczego i ich realizacja w rodzinie*, Zeszyt Formacji Katechetów, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego, Warszawa 2013, s. 70.

²⁷ T. Sanko, *Analiza porównawcza relacji ojca i syna oraz ich zachowań osobowościowych*, Zeszyty Naukowe, Wydawnictwo Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Witelona, Legnica 2015, s. 71-72.

²⁸ L. Schon, *Synowie i ojcowie - tęsknota za nieobecny ojcem - podejście psychoanalityczne*, Wydawnictwo GWP, Gdańsk 2014, s. 21-22.

²⁹ Por. B. Koc-Kozłowiec, *Bariery komunikacyjne w rodzinie*, Wychowanie w rodzinie, Wydawnictwo Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji, Lublin 2012, s. 101-102.

jeżeli współcześnie rola ojca jest porównywalna do roli matki, należy zadać sobie pytanie jakiego człowieka można stworzyć, jeżeli powyższe deficyty zostaną spełnione przez błędy komunikacyjne będące po stronie ojca. Jakie błędy popełniane są obecnie, które mają wpływ na kształtowanie się osobowości syna? Jakie dystraktory komunikacyjne zagrażają prawidłowemu rozwojowi relacji ojca i syna, przez co uniemożliwiają one osiągnięcie stanu świadomości będącej tożsamą z rezyliencją podczas procesu dorastania syna?

Istnieje zagrożenie w rozwoju emocjonalnym, sensorycznym i społecznym dorastających synów, którzy doświadczali dystraktorów komunikacyjnych w relacjach z ojcem. W każdym ze wspomnianych przypadków może pojawić się konfuzja w odniesieniu do tego, kim się jest; można tu zaobserwować również brak więzi oraz odcięcie się ojca od syna na poziomie mentalnym. To stanowi fundament męskich wyborów- począwszy od tych lekko podcinających skrzydła dzieciom, skończywszy na tych autodestrukcyjnych. W latach siedemdziesiątych XX wieku kanadyjski uczoney i aktywista Michael Kaufman nazwał to zjawisko zachodzące w rozwoju chłopców „dziwną kombinacją siły, jej braku, uprzywilejowania i bólu”³⁰.

Zakończenie

Mając na uwadze przedstawione zagadnienia dostrzegamy brak szczegółowych badań na temat współczesnej roli ojca w życiu syna oraz badań dotyczących ich wzajemnych relacji poprzez komunikację. Do stabilnego funkcjonowania syna potrzebna jest przejrzysta i równie stabilna relacja z ojcem. Dotychczas naukowcy nie przeanalizowali powyższych obszarów w interesującym nas okresie (lata 20. XXI wieku). Naszym zadaniem jest przeprowadzenie tych badań oraz omówienie ich wyników w kolejnym artykule.

Bibliografia

- Bławat A., *Potrzeba obecności ojca w rodzinie*, „Studia nad Rodziną”
Wydawnictwo UKSW, Warszawa 1999, nr 2.
- Bakiera L., *Zaangażowane rodzicielstwo a autokreacyjny aspekt rozwoju dorosłych*,
Wydawnictwo Difin, Warszawa 2013.
- Błaszczak M., *Ojcostwo i rola ojca jako wartość w poglądach młodych mężczyzn*.
Komunikat z badań [w:] Muszyński W., *Rodzina jako wartość: wzory – modele
– redefinicje*, seria: „Przestrzenie Życia Społecznego”, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015.
- Delumean J., Roche D., *Historia ojców i ojcostwa*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne,
Warszawa 1995.
- Długołęcka A., *Czuły ojciec, wrażliwy syn*, „Wysokie obcasy. Psychologia dla rodziców”,
nr 1/202.

³⁰ Por. M.C. Reichert, *Jak wychowywać chłopca, potęga relacji w kształtowaniu dobrych ludzi*, Wydawnictwo Mamina, Warszawa 2019, s. 10-11.

- Frydrychowicz S., *Sposoby i wymiary komunikowania interpersonalnego a rozwój człowieka*, Psychologia rozwojowa, tom 10, Wydawnictwo Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2005.
- Goffman E., *Człowiek w teatrze życia codziennego*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1977.
- Harwas-Napierała B., *Obrazy życia rodzinnego z perspektywy interdyscyplinarnej*, Roczniki Socjologii Rodziny XVII, Wydawnictwo UAM, Poznań 2006.
- Kądziołka W., *Zasady dialogu wychowawczego i ich realizacja w rodzinie*, Zeszyt Formacji Katechetów, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego, Warszawa 2013.
- Koc-Kozłowiec B., *Bariery komunikacyjne w rodzinie*, Wychowanie w rodzinie, Wydawnictwo Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji, Lublin 2012.
- Krzesińska – Żach B., *Pedagogika rodziny. Przewodnik do ćwiczeń*, Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie, Białystok 2008.
- Majewska E., *Tramwaj zwany uznaniem. Feminizm i solidarność po neoliberalizmie*, Instytut Wydawniczy Książka i prasa, Warszawa 2017.
- Majka-Rostek D., *Zaangażowane ojcostwo – specyfika współczesnego wzorca kulturowego*, „Kultura i Historia”, nr 20, www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/2786 z dnia 22.02.2021.
- Mierzwiński B., *Mężczyzna - Mąż - Ojciec*, Otwock 1996.
- Pospiszyl K., *Ojciec a rozwój dziecka*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1980.
- Reber A. S., *Słownik psychologii*, Scholar Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2000.
- Reichert M.C., *Jak wychowywać chłopca, potęga relacji w kształtowaniu dobrych ludzi*, Wydawnictwo Mamania, Warszawa 2019.
- Sanko T., *Analiza porównawcza relacji ojca i syna oraz ich zachowań osobowościowych*, Zeszyty Naukowe, Wydawnictwo Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Witelona, Legnica 2015.
- Schon L., *Synowie i ojcowie - tęsknota za nieobecny ojcem - podejście psychoanalityczne*, Wydawnictwo GWP, Gdańsk 2014.
- Sikora K., Żebrowska-Mazur B., *O starych i nowych sposobach zwracania się do ojca, Świat słów jedność w różności*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, Tarnów 2017.
- Weber M., *Trzy typy panowania prawomocnego*, w: Elementy teorii socjologicznych. Materiały do dziejów współczesnej socjologii zachodniej, red. W. Derczyński, A. Jasińska-Kania. J. Szacki, Warszawa 1975.
- Witczak J., *Ojcostwo bez tajemnic*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1987.
- Włodarczyk J., *Być tatą*. Wyniki badania polskich ojców. Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, www.dzieckokrzywdzone.fdds.pl z dnia 26.02.2021r.
- Trowell J., Etchegoyen A., *Po co są ojcowie? Rozważania psychoanalityczne*, Oficyna Ingenium, Warszawa 2015.

Grażyna Leśniewska
Katarzyna Łopińska-Kropiewnicka
Gabriela Mozińska
Sylwia Pietrzak-Siwela

Ewaluacja roli ojca w procesie wychowania syna i jej wpływ na ich wzajemne relacje

Koniec XX i początek XXI wieku zapisał się w historii rodzicielstwa jako moment przełomowy w postrzeganiu przez psychologów roli ojca w wychowaniu syna. Celem niniejszego artykułu jest poruszenie kwestii diady ojciec- syn, przedstawienie ewaluacji diady ojciec- syn na przestrzeni wieków, ukazanie roli, jaką odgrywa komunikacja ojca z synem w procesie wychowania dziecka.

Słowa kluczowe: ojciec, ojcostwo, syn, diada ojciec- syn, relacje, rola, komunikacja, wychowanie, rodzina.

Evaluation of the father's role in the process of raising his son and its impact on their relationship

The end of the 20th century and the beginning of the 21st century went down in the history of parenthood as a turning point in the perception of the role of the father in raising his son by psychologists. The aim of this article is to raise the issue of the father-son dyad, to present the evolution of the father-son dyad over the centuries, to show the role of communication between father and son in the process of raising a child.

Keywords: father, fatherhood, son, father-son dyad, relations, communication, upbringing, family.

Translated by Sylwia Pietrzak- Siwela